

Prestaňme deti rozdeľovať do skupín podľa veku (3/3)

autor: Peter Gray · 23. November 2012

Deti sú priťahované k starším deťom, a staršie deti sú priťahované k dospievajúcim. Dospelosť je pre malé deti príliš ďaleko na to, aby sa o ňu malé deti starali. Preto je vekové miešanie pre samovzdelávanie zásadné.

V predchádzajúcich dvoch článkoch som sa zameriaval na hodnotu vekovo premiešaných hier. Popisoval som, ako môžu mladšie deti v týchto hrách robiť veci, ktoré by nemohli robiť s rovesníkmi, a opisoval som, ako je vekovo premiešaná hra často kreatívnejšia, menej súťaživá a napomáhajúca k experimentovaniu. Teraz dokončím túto sériu o vekovom miešaní tým, že popíšem niektoré spôsoby, ktorými prítomnosť starších a mladších detí podporuje samo-vzdelávanie. Aj tu budú moje príklady pochádzať z pozorovania na škole Sudbury Valley, kde sa študenti vo veku od 4 až do stredoškolského veku voľne pohybujú celý deň.

Mladšie deti chcú robiť to, čo robia starší.

Jedného slnečného rána som sedel blízko školského ihriska a sledoval dve 10 ročné dievčatá, ako sa jednoducho a nenútené hrajú na šmýkačke. Najbližšie stálo 6 ročné dievča, ktoré ich uprene sledovalo, a potom vyliezlo na šmýkačku a začalo sa opatrne spúšťať samo. Pre ňu to bola výzva. Išla s pokrčenými kolenami a s rukami pripravenými chytiť sa zábradlia, ak by stratila rovnováhu. Tiež som si všimol, že staršie dievčatá zostali vedľa šmýkačky a s obavou sa pozerali, pripravené chytiť ju, ak by spadla. Jedna povedala, „Nemusíš to robiť, môžeš sa len skĺznuť“, ale malé dievča pomaly pokračovalo a bolo hrdé, keď došlo do konca. Krátko potom začali dve staršie dievčatá liezť po stromoch a mladšie dievča ich nasledovalo. Malé dievča bolo jasne motivované robiť s úsilím to, čo staršie dievčatá robili s ľahkosťou.

Toto je len jedno z mnohých pozorovaní mladších detí, ktoré napodobňujú správanie starších. Deti, ktoré ešte nie sú schopné hrať strategické hry, čítať, vykonávať nové operácie s počítačom alebo sa zúčastniť pokročilejších atletických aktivít, sú motivované sledovať tieto aktivity u starších detí a následne ich realizovať samy. V našej štúdii o tom, ako a prečo sa deti na škole učia čítať, nám niektoré povedali, že chceli čítať, pretože starším deťom závideli, že vedia čítať a že sa bavia o tom, čo čítali. Ako to povedal jeden študent, „Chcel som mať rovnakú schopnosť ako ony, chcel som sa stať členom tohto klubu.“

Mladšie deti len slepo nenapodobňujú staršie deti. Najskôr ich pozorujú, premýšľajú o tom, čo vidia, a začleňujú to, čo sa naučia, do svojho správania spôsobom, ktorý pre ne dáva zmysel. Vďaka tomu môžu aj chyby a nezdravé správanie starších detí poskytovať mladším deťom pozitívne lekcie. Mladšie deti neustále hovoria o tom, čo majú a čo nemajú rady na aktivitách starších detí okolo nich. Negatívne vzory môžu byť rovnako užitočné ako tie pozitívne. „Neurobím to, čo robí X, pretože vidím, koľko problémov mu to spôsobuje.“

Deti sa tiež naučia ohromné množstvo len tým, že počúvajú staršie, aj keď s nimi priamo nehovoria. Prostredníctvom počúvania jazyka a myšlienok starších detí, ktoré sú sofistikovanejšie ako ich, ale nie príliš, aby boli mimo ich dosahu, si rozširujú vlastnú slovnú zásobu a rozsah myšlienok.

Staršie deti sú tiež inšpirované mladšími.

Nie sú to len mladšie deti, ktoré si rozširujú obzory vo vekovo premiešanom prostredí. V Sudbury Valley sú staršie deti inšpirované hračkami a snahou mladších pokračovať v aktivitách, ktoré by už pravdepodobne vo vekovo oddelenom prostredí nerobili. Pokračujú napríklad v hraní s kockami, hlinou, pastelkami alebo farbami. Vďaka tomu sa mnoho z nich stane v týchto aktivitách mimoriadne zdatnými. Škola už vyprodukovala pozoruhodné množstvo úspešných kreatívnych umelcov, a mojím podozrením je to, že vekovo premiešané prostredie s tým má čo dočinenia.

Staršie deti sú vynikajúci pomocníci a radcovia, čiastočne preto, že nepomáhajú alebo neradia príliš.

Deti často dávajú prednosť požiadať o pomoc alebo o radu staršie dieťa ako dospelého, aj keď je k dispozícii. Určite pre to existuje mnoho dôvodov, ale podľa mňa jeden z hlavných má niečo spoločné s kontrolou.

Deti hľadajúce pomoc alebo radu nechcú stratiť svoju vlastnú kontrolu. Nechcú viac pomoci, ako o ktorú požiadali, a chcú sa sami rozhodnúť, či prijmú to, čo im je ponúkané. Pretože dospelí sú považovaní skôr za authority, je ťažké ich pomoc odmietnuť alebo odísť, ak je rada nad rámec toho, čo dieťa chce. Navyše staršie deti skôr než dospelí nerozširujú pomoc alebo radu na rámec toho, čo malé dieťa chce. Staršie deti sa neobávajú o dlhodobý vývoj dieťaťa, ktoré ich požiadalo o pomoc, alebo o to, či pôsobia ako skvelí učitelia a radcovia, a tak poskytnú len tú pomoc, o ktorú boli požiadaní, čo je presne to, čo mladšie dieťa chce.

Napríklad v jednom pozorovaní Jaye Feldmana 5 ročná Sue požiadala 8 ročnou Anne, aby jej pomohla navliecť niť do ihly, aby mohla dokončiť náramok, ktorý vyrábala. [1] Potom čo Anne navliekla niť, Sue pokračovala vo svojej práci sama, bez ďalšej pomoci, ktorú už Anne neposkytla, hoci Sue mala s náramkom problémy a robila veľa chýb. Keby Sue požiadala o pomoc dospelého, namiesto staršieho dieťaťa, dospelý by pravdepodobne postával okolo a ďalej jej pomáhal s jej projektom, čo by viedlo k tomu, že by Sue nebola na svoj výtvar pyšná. Sue jednoznačne nechcela ďalšiu pomoc, aj keď bol tento projekt pre ňu zložitý, a tak bolo bezpečnejšie požiadať o pomoc 8 ročnú. [Mená študentov v tomto príklade sú pseudonymy.]

Tu leží cenná lekcija o pomáhaní deťom, ktorú sa my dospelí môžeme od detí naučiť: **Neposkytujte viac pomoci alebo rád, ako o ktoré deti žiadajú!** Keď o tom tak premýšľam, tak rovnaká lekcija platí aj pre pomáhanie dospelým. Ja viem, že keď žiadam o pomoc, nežiadam o dozor. Chcem len tú pomoc, o ktorú som požiadal. Zvyšok chcem urobiť sám, aj keď budem robiť veľa chýb. Príliš nápomocný pomocník odoberie môj zmysel slobody, sebakontroly a hry.

Staršie deti sú vynikajúci učitelia mladších, čiastočne preto, že nie sú príliš napred.

Daniel Greenberg túto myšlienku opísal v jednej z jeho kníh o Sudbury Valley, kde napísal: „Deti sa milujú učiť od ostatných detí. V prvom rade, je to často jednoduchšie. Detský učiteľ je bližšie k problémom študenta ako dospelý, pretože podobnými problémami prechádzal relatívne nedávno. Vysvetlenia sú tak väčšinou jednoduchšie, lepšie. Je tu menej tlaku, menej hodnotenia.“ [2]

Nielen že sú tie vysvetlenia jednoduchšie, ale pretože pochádzajú od niekoho vekovo blízkeho, je jednoduchšie je spochybnit’. Sú to skôr myšlienky na premýšľanie, ako Pravda, a pochopenie pochádza z myslenia, nie zo slepej akceptácie. Tu je príklad z pozorovaní Jaye Feldmana:

8 ročný Ed sa sťažoval 14 ročnému Arthurovi o tom, ako ho dvaja chlapci provokujú tým, že ho nazývajú menami, ktoré sa mu nepáčia. Arthur povedal Edovi, že by mal podať sťažnosť Súdnej komisii. Ed potom povedal, „Majú slobodu slova.“ Arthur po chvíli premýšľania odpovedal, že sloboda slova znamená to, že majú právo také veci hovoriť, ale Ed má tiež právo nepočúvať ich. Ed po chvíli premýšľania povedal, „OK.“ [3]

Všimnite si, že v tomto príklade sa Ed cítil rovným na to, aby spochybnil Arthurův návrh, a toto spochybnenie viedlo k novej myšlienke. Tiež si všimnite elegantný jazykový prejav. Veľké myšlienky boli vyjadrené v niekoľkých jednoduchých slovách.

Staršie deti si rozširujú svoje vlastné vedomosti prostredníctvom vysvetľovania.

Každý, kto bol kedy učiteľom vie, že sa toho naučíme oveľa viac, keď vyučujeme, ako keď nás niekto vyučuje. Požiadavka poskladať myšlienky do slov, ktorým môžu ostatní rozumieť, a potreba premýšľať o námietkach, ktoré môžu ostatní mať, nás vedie k hlbokému premýšľaniu o tom, čo sme si mysleli, že vieme. Často nás to potom vedie k lepšiemu pochopeniu, než aké sme mali pred tým. Vo vekovo premiešanom prostredí sa môžu nielen dospelí, ale aj deti učiť prostredníctvom výučby.

V predchádzajúcom príklade sa toho počas konverzácie naučil 14-ročný Arthur ako učiteľ pravdepodobne rovnako ako 8 ročný Ed. Edovi námietka k Arturova návrhu viedla Arthura k ďalšiemu premýšľaniu a rozšírenie jeho vysvetlenia spôsobom, o ktorom možno skôr nepremýšľal. Obe strany pravdepodobne opustili konverzáciu s hlbším pochopením školskej demokracie.

Ako ďalší príklad sa zamyslite nad prípadom, kedy staršie dieťa hrá šach alebo nejakú inú strategickú hru s mladším, pričom ho počas hrania učí stratégiu. Keď staršie dieťa povie, že ľah A by bol lepší než B, mladší sa spýta, „Prečo?“ Aby mohol odpovedať, nemôže sa skúsenejší hráč spoliehať len na inštinkt, ktorý si vďaka skúsenostiam vyvinul, ale musí tento dôvod vysloviť. Musí premeniť svoje implicitné šachové znalosti do vedomých explicitných znalostí, vďaka čomu sa stáva lepším šachistom. Podobné príklady sa odohrávajú v každom prípade výmeny vedomostí a myšlienok medzi ľuďmi, ktorí sa cítia slobodní sa opýtať.

Staršie deti si prostredníctvom pomáhajú mladším vyvinúť súcit a opatrovateľské schopnosti.

Ešte cennejšie než kognitívne zisky načerpané z interakcií s mladšími deťmi sú zisky morálne. Aby sa efektívne vyvinuli ako zodpovedné, etické bytosti, deti potrebujú sa o niekoho starať, nie aby sa len niekto staral o ne. Pozorovania v mnohých kultúrach ukázali, že **chlapci aj dievčatá sa správajú oveľa starostlivejšie voči deťom, ktoré sú o niekoľko rokov mladšie, než k svojim vrstovníkom.** Zdá sa, že mladšie deti vyvolávajú opatrovateľské inštinkty, ktoré sú skryté v každom z nás. Jedna štúdia z Kene ukázala, že chlapci, ktorí sa doma starali o svojich mladších súrodencov, sa správali menej agresívne a viac láskavo voči svojim vrstovníkom ako chlapci, ktorí takúto príležitosť nemali. [4] Zdá sa, že opatrovateľské inštinkty sú posilnené prostredníctvom interakcií s mladšími deťmi a akonáhle sú posilnené, sú zovšeobecnené na rovesníkov.

V pozorovaniach v Sudbury Valley môžeme každý deň vidieť mnoho príkladov detí starajúcich sa o mladšie. Medzi nimi sú scény, ako staršie deti čítajú mladším, ktoré im sedia na lone; ako staršie deti pomáhajú mladším nájsť stratené veci alebo opraviť veci, ktoré rozbili; a ako staršie deti povzbudzujú mladšie pri ich každodenných aktivitách. Jedny z najzaujímavejších scén sú tie, kde staršie deti kritizujú mladšie za ich zlé správanie voči ešte mladším deťom. Napríklad v jednom prípade sme pozorovali 10-ročnú dievča, ako vysvetľuje trom 6 až 8-ročným dievčatám, prečo by mali nechať jednu 4-ročnú, aby sa pripojila k ich hre. „Ako by ste sa cítili na jej mieste?“, Povedala. V ďalšom prípade sme pozorovali 17-ročného chlapca, ako napomína 13-ročného za jeho nevlúdny spôsob, ktorým odmietol 8-ročného chlapca, ktorý sa s ním chcel hrať. Toto napomínanie, ktoré sme v týchto príkladoch počuli, bolo oveľa efektívnejšie od starších detí, ako keby bývalo prišlo od dospelých.

Posledné tri články by som zhrnul nasledovne. Vekovo premiešané prostredie

1. dovoľuje mladším deťom zúčastniť sa aktivít, ktoré by nemohli vykonávať len s rovesníkmi;
2. podporuje nesúťaživé a kreatívne formy hier, ktoré sú ideálne na získanie nových schopností;
3. umožňuje tým, ktorí sú popredu či pozadu nájsť priateľov na rovnakej úrovni;
4. dovoľuje mladším deťom inšpirovať sa aktivitami starších, a naopak;
5. umožňuje mladším deťom získať pomoc a rady bez toho, aby stratili svoju autonómiu;
6. umožňuje starším deťom učiť sa prostredníctvom vyučovania;
7. umožňuje starším deťom precvičovať starostlivosť o mladšie a vyvinúť si zmysel zodpovednosti a zrelosti.

Keď deti oddeľujeme podľa veku, ako napríklad v škole alebo aj v iných prostrediach, ochudobňujeme ich o toto všetko. Okrádame ich o príležitosti plne využiť svoje prirodzené a hravé spôsoby učenia jedného od druhého.

[1] Feldman, J. (1997). The educational opportunities that lie in self-directed age mixing among children and adolescents. Ph.D. dissertation, Department of Psychology, Boston College, 1997.

[2] Greenberg, D. (1987). Free at last: the Sudbury Valley School. Framingham, MA: SudburyValley School Press.

[3] Gray. P. & Feldman, J. (2004). Playing in the zone of proximal development: Qualities of self-directed age mixing between adolescents and young children at a democratic school. American Journal of Education, 110, 108–145.

Originálne znenie článku v angličtine nájdete na blogu Petera Graya - <http://www.psychologytoday.com/blog>

Prevzaté z waldorfskaskola.sk